

DRAMA EN THEATER
EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD- EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE

Aflevering 5

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

ERENSTEIN (Rob), VAN SCHOOR (Jaak), COSSEE (Eva) [red.], *Kwetterende dwergen en andere toneelmakers: reacties op de nieuwste theater trends*, Westbroek, Harlekijn, 1986, 151 p. (*Dramatisch Akkoord* 18) (ISBN 90-6386-053-6).

De laatste (?) editie van *Dramatisch Akkoord* maakt een heterogene indruk; de kwaliteit van de bijdragen varieert nogal. De teneur van de inleiding van Rob Erenstein is pessimistisch. In het postmoderne "theater van de geestelijke armoede" (p. 14) wordt de toeschouwer aan zijn lot overgelaten of zelfs als vijand beschouwd. De produkties bieden geen oplossing voor de problemen van deze tijd, leiden niet tot inzicht. Ook Boris Abarov en Marianne Fennema betreuren dat het theater in Nederland niet vanuit een innerlijke noodzaak ontstaat. De bijdrage van Kees Epskamp klinkt minder negatief. De zelfbewuste postmoderne kunstenaar is geobsedeerd door de relatie tussen acteur en personage. De tekst wordt "(under)statement" (p. 42), de beweging van de 'performers' doorheen tijd en ruimte legt de voorstelling een karakteristiek ritme op, dat een nieuwe manier van waarnemen en waarderen vereist. G. Tinholt analyseert eveneens de veranderingen in de Nederlandse toneelwereld. De Vlamingen gaan aan de klaagmuur staan. De redactie van *Etcetera* verguist nog maar eens het theaterdecreet en in een interview met J. Van Schoor geeft Jo Gevers af op de ambtenarij. Alfons Goris mist echte vedetten, die ook buiten het theater hun stem kunnen laten horen. Wat afzonderlijk staat het artikel van Johan Thielemans over Gerard Mortier en de Munt. Het belang van de functie van de intendant, die het repertoire uittekent, acteurs en regisseurs aantrekt en de schouwburg een gezicht geeft, wordt benadrukt door Jac Heijer en Ivo Van Hove. In dit verlangen naar grote toneelleiders treedt Karst Woudstra hen bij. Een ander thema is de relatie tussen politiek en theater. Wil het strijdtoneel overleven, dan moet het de romantische toer opgaan en onbeschaamd op de gevoelens inspelen, meent Theo De Jong. Henk Scholten en Anton Smit stellen dat het theater in dit "ideologieloos tijdperk" de werkelijkheid met nieuwe utopieën dient te benaderen.

HARTNOLL (Phyllis), *Geschiedenis van het theater*, oorspronkelijke titel *The*

Theatre : A Concise History, vertaald door Rob Klinkenberg, aangevuld met een geschiedenis van het theater in Nederland door Sjaak Overbeke, Amsterdam, Internationale Theatre Bookshop, 1987, 312 p. (ISBN 90-6403-149-5). : zie bespreking.

LAMBRECHTS (Anne-Marie), JANS (Erwin), RAEYMAEKERS (Luk) [red.], *Rosemary Clooney's Baby - Dolly of Avocado's bij de Lunch — produktieverlag*, Leuven, K.U.L., 1987, 106 p.

De studenten theaterwetenschap van de Katholieke Universiteit Leuven ensce-neerden tijdens het academiejaar 1986-87 beide in de titel vermelde komedies van Gerardjan Rijnders; de voorbereidende gesprekken en analyses vinden een neerslag in deze uitgave.

Ne puegalle erpels vo smeus, Gent, Jeux Interdites, 1987.

De Maand van het Belgisch Kindertheater, gehouden in februari 1987 in Amsterdam, was voor Jeux Interdites de aanleiding tot het publiceren van een bloem-lezing over het kindertheater te lande. Producenten en organisatoren stellen zich voor, recensenten leggen enkele zwakke plekken bloot en politici formuleren voor-zichtige beleidsopties.

STERNHEIM (Joost), VAN HOUTE (Nan), VAN WAEGENINGEN (Brigitte), DIDERICH (Tom) [red.], *Baal Brecht Frascati : rondom de voorstellingen van Moeder Courage en haar kinderen van Toneelgroep Baal*, Amsterdam, Toneel-groep Baal, 1987, 31 p.

Ter gelegenheid van de produktie van *Moeder Courage en haar kinderen* door Toneelgroep Baal schetst André Rutten de opvoeringsgeschiedenis van het stuk in Nederland, belicht Peter Kaaij de historische achtergrond (de dertigjarige oorlog 1618-1648) en levert Michael Van Isveldt commentaar bij een tentoonstelling over Brecht in Frascati. Uit *Brechts Wiederkehr* van Hennig Rischbieter en *Horvath en Brecht - 1968* van Peter Handke worden fragmenten opgenomen.

SUTTON (Dana Ferris), *Seneca on the Stage*, Leiden, Brill, 1986, 72 p. (ISBN 90-04-07928-9).

Toneelwerk van Vlaamse auteurs in het Almo-repertoire, Antwerpen, Almo, 1986, 93 p.

VANDEMEULEBROEKE (Jan), *Situatieschets van het poppentheater in Vlaanderen*, Gent, 1986, 50 p.

In opdracht van het Vlaams Verbond voor het Poppenspel maakte Jan Vande-meulebroeke met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst een inventaris op van de Vlaamse poppentheaters, die een belangrijk uitgangspunt kan zijn voor verdere studie. Van de honderd vijf poppentheaters die momenteel in Vlaanderen actief zijn, werken er zeven professioneel; vijftig zijn jonger dan tien jaar.

b. bijdragen in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

BLOKDIJK (Tom), "Richard III in Wenen" en "De slag om de burg", *Toneel Teatraal*, 108 (1987), nr. 5, pp. 4-11 en nr. 6, pp. 23-26.

De Oostenrijkers hebben het erg moeilijk te aanvaarden dat hun land geen Europese politieke en culturele grootmacht meer is zoals aan het begin van deze eeuw en zitten bovendien verveeld met de dubieuze rol die ze tijdens de tweede wereldoorlog speelden. Op de komst van de 'buitenlander' Claus Peymann naar het Weense Burgtheater reageerden ze afwijzend. Peymanns eerste regie, *Richard III* van Shakespeare, werd "een studie in collaboratie" (nr. 5, p. 9). Richard dwaalt als een kind door een harteloze wereld, die niet alleen een schouwtoneel, maar ook een slachthuis is, en waarin het plegen van moorden een spel wordt. Allen, ook zij die traditioneel als onschuldig gelden, zijn medeverantwoordelijk.

CANDIDO (Joseph), "Thomas More, the Tudor Chroniclers, and Shakespeare's Altered Richard", *English Studies*, 68 (1987), nr. 2, pp. 137-141.

Het gedrag van *Richard III* wijzigt zich abrupt nadat hij de troon bestegen heeft: twijfel verlamt de voorheen door rusteloze energie voortgestuwde demonische figuur. Deze dramatisch erg effectieve ingreep gaat terug op Shakespeares bronnen, *Union of the Two Noble and Illustre Famelies of Lancastre and Yorke* van Hall en *Chronicles* van Holinshed. Voor de beschrijving van Richards weg naar de top steunden zij haast woordelijk op de onvoltooide *History of King Richard III* van Thomas More, waarin een door meedogenloze haast gedreven man optreedt. De weergave van zijn ondergang is verwant met *Historia Angliae* door de Italiaanse humanist Polydore Vergilius, die een moraliserend beeld schetst van een depressieve schurk.

DE BOUVRE (Ray), "Omdat je met opera nauwelijks kan lachen: laten we er een potje om huilen", *Vlaanderen morgen*, 1987, nr. 2, pp. 35-43.

Toen de Antwerpse K.V.O. en de Gentse K.O.G. niet langer betaalbaar bleken, werd besloten tot de oprichting van de intercommunale de Opera voor Vlaanderen, die in 1981 van start ging. De kwaliteit van de produkties was erg ongelijkmatig en de financiële problemen stapelden zich op. Het personeel bestond uit vastbenoemde ambtenaars en de verliezen moesten door de centrale overheid worden bijgepast. Vandaar dat de Vlaamse deelregering voorstelt de O.V.V. te vervangen door een Vlaamse Operastichting met het statuut van een v.z.w. en met contractueel aangeworven personeel. Het delgen van de schulden uit het verleden wordt echter een zware dobber.

DEPUTTER (Marc), "Burgtheater onder de Bochum-douche", *Etcetera*, 5 (1987), nr. 17, pp. 41-47.

In september 1986 nam Claus Peymann de leiding over van het Burgtheater in Wenen, het grootste spreektheater in het Duitse taalgebied, dat echter vastgeraakt was in verburgerlijking en verstarring. Zijn pragmatische voorganger Achim Ben-

ning haalde het enigszins uit zijn isolement door het aantrekken van buitenlandse gastregisseurs; de repertoirekeuze bleef echter vrijblijvend. Peymann wil het publiek verjongen en het theater een eigen profiel geven. De belangrijkste regisseurs, dramaturgen en acteurs van het Bochumer Ensemble, dat hij zeven jaar geleid heeft, waagden eveneens de overstap. Hij opende het seizoen trouwens met de herneming van vier stukken die reeds in Bochum succes oogstten: *Der Theatermacher* en *Ritter, Dene, Voss* van Th. Bernhard, *Leonce en Leona* van Büchner en *Nathan der Weise* van Lessing.

ENGLER (Balz), "Othello's Great Heart", *English Studies*, 68 (1987), nr. 2, pp. 129-136.

De opmerking die Cassio maakt na de dood van Othello ("For he was great of heart" — V, ii, 36) werd uit literair-psychologische overwegingen vaak verkeerdlijkelijk geïnterpreteerd als een eerbewijs aan de "grootmoedigheid" van de held. Linguïstisch-semantisch onderzoek leert echter dat in Shakespeares taalgebruik "great of heart" "passioneel, sterk emotioneel" betekent. Cassio blijft aan de zijde van de Venetianen: Othello's wereld van uitersten is voor hem ontoegankelijk.

FRANS (Eddy), "Opera of de verjonging van een "éminence grise"", *Ons Erfdeel*, 30 (1987), nr. 3, pp. 397-403.

De opera — eigenlijk een aanfluiting van het rendementsprincipe — bevestigt de rijkdom van de westerse beschaving en appelleert aan het verborgen verlangen naar grote gevoelens van het publiek. Vernieuwing houdt vooral een modernisering van de encenering in. Het samengaan van zang en spel, het strakke keurslijf van libretto en partituur en de hoge kostprijs, die het nemen van risico's belemmert, maken het de regisseurs extra moeilijk.

HAELTERMAN (Gerda), "André Laporte in "Het slot" van Kafka", *Ons Erfdeel*, 30 (1987), nr. 2, pp. 197-201.

Bij het componeren van *Das Schloss*, gebaseerd op Kafka's onvoltooide allegorie op de westerse beschaving, liet André Laporte zich inspireren door alle twintigste-eeuwse operavernieuwingen: de muziek bevat seriële, dodecafonische, atonale en tonale elementen. Laporte verwijst naar Alban Berg, Wagner, Mahler en zichzelf (*Transit*). Elk personage wordt gekarakteriseerd door een bepaald motief of instrument; de thema's variëren voortdurend maar ondergaan geen ingrijpende veranderingen.

HEYSE (Micheline), "Doordenkend slaat de satire van Gogol en Sjostakowitsj op ieder individu en op elke maatschappij", *Mens en Melodie*, 42 (1987), nr. 4, pp. 188-195.

De Neus van Dmitrij Sjostakovitsj is de eerste originele opera die na de revolutie door een Sovjetrus werd gecomponeerd. Als uitgangspunt koos Sjostakovitsj de gelijknamige satirische novelle van Gogol, waarin de draak wordt gestoken met een lagere ambtenaar die maatschappelijke integratie als de essentie van zijn be-

staan beschouwt. Na zijn creatie aan het einde van de jaren twintig verdween deze opera voor meer dan veertig jaar van het Sovjetrepertoire; pas in 1974 werd hij heropgevoerd. Onlangs bracht de Oostduitse regisseur Joachim Herz een schitterende interpretatie in de Semperoper van Dresden.

HOGENDOORN (Prof. Dr. W.), "De Italiaansche Straat. Afbeeldingen van een decor uit de Amsterdamse schouwburg (1665-1772)", *Leidse Kunsthistorisch Jaarboek*, 1987, 25 pp.

HOLTRUST (Tonny), "Een sociaal drama, nog zonder titel...", *Etcetera*, 5 (1987), nr. 17, pp. 34-35.

Kort vooraleer hij in juli 1936 door de fascistie werd vermoord, werkte F. Garcia Lorca aan een sociaal drama, waarvan enkel het eerste bedrijf, dat zich afspeelt tijdens een opvoering van Shakespeares *Midzomernachtsdroom*, bewaard bleef. *Komedie zonder titel* was een daad van verzet tegen de heersende klasse; talrijke elementen verwijzen naar de volksopstand van 1934 in Asturië.

J (A.M.), "Robert Marcel", *De Scène*, 28 (1986-87), nr. 8, pp. 7-8.

Nadat hij in operette- en variététheaters had gedebuteerd, trad Robert Marcel (1900-1987) in 1935 toe tot het gezelschap van de K.N.S.-Antwerpen, waar hij tot zijn pensionering in 1972 bleef. Met zijn ongekunstelde speelstijl imponeerde hij evenzeer in het komische als in het ernstige genre. Optredens in populaire televisiefuilletons schonken hem nationale roem.

KAMMER (Henry), "Een Zevenburgse auteur: András Sütö", *Bzzlletin*, 15 (1987), nr. 146, pp. 42-44.

De in het Hongaars schrijvende András Sütö (1927) is afkomstig uit Zevenburgen, het westelijke deel van Roemenië. Hij is o.a. de auteur van enkele toneelstukken, waarin morele vraagstukken worden geanalyseerd: *De palmzondag van een paardenhandelaar* (1973), een bewerking van Kleists *Michael Kohlhaas*, *Ster op de brandstapel* (1975), over de strijd tussen Calvijn en Servetus en *Kain en Abel* (1978).

LICHER (Edmund), "Brecht en Azië. Overtuigingskracht ontleend aan vrijheid", *Toneel Teatraal*, 108 (1987), nr. 4, pp. 4-8.

Talrijke stukken van Brecht spelen zich af in Azië; de Aziatische cultuur oefende een sterke invloed op hem uit. Brecht confronteerde de marxistische theorie met de Chinese filosofie. Hij beschouwde de wereld principieel als niet vanzelfsprekend. In het westen is een zekere Brecht-moeheid ontstaan omdat de theatermakers er niet meer in slagen zich duidelijk politiek te profileren. Recente Aziatische encenseringen van zijn werk, uitgaande van een kritische ontleiding van de actualiteit, zijn daarentegen zeer overtuigend.

MENDL-SCHRAMA (Heleen), "Janacek in origineel met boventiteling en Ja-

nacek in dubieuze vertaling", *Mens en Melodie*, 42 (1987), nr. 3, pp. 140-151.

Van de Tsjechische componist Leos Janacek werden tijdens het seizoen 1986-87 in Londen twee opera's opgevoerd. Aan zijn meesterwerk *Jenufa* werkte hij tien jaar. Met zijn muziek wou hij ritme, toon, melodie en klankkleur van het Zuidmoraavische dialect weergeven. *Osud*, dat pas na zijn dood werd gecreëerd, is een romantische kunstenaarstragedie, doorspekt met filosofische bespiegelingen. Deze korte opera wordt meestal voorafgegaan door de liederencyclus *Dagboek van de man die verdween*, de belevenissen van een man die verleid werd door een zigeunerin.

MIELART (Alice), "Schouwburgen en theaterwerkplaatsen", *Toneel Teatraal*, 108 (1987), nr. 5, pp. 18-22.

Directeurs van receptieve schouwburgen zoeken bij de samenstelling van het programma een evenwicht tussen zaalbezetting, uitkoopsommen en artistieke kwaliteit. De beperking van de toelagen dwingt hen echter steeds commerciëler te werken. Het aanbod van de produkties voor kleine zalen stijgt pijlsnel, dat voor grote zalen daalt angstwekkend. De theaterwerkplaatsen programmeren meer experimentele voorstellingen en krijgen daarenboven subsidies voor eigen projecten. Het belangrijkste criterium is vernieuwing; de samenwerking tussen acteurs en regisseurs heeft vaak slechts een incidenteel karakter. Schouwburgen en theaterwerkplaatsen bestaan los van elkaar en de uitwisseling binnen het tweede circuit blijft eveneens zeer beperkt.

MUNS (Lodewijk), "De achtergronden van Busoni's 'Doktor Faust'", *Mens en Melodie*, 42 (1987), nr. 3, pp. 126-135.

Ferruccio Busoni liet zijn onvoltooide opera *Doktor Faust* (1924), beïnvloed door het poppenspel dat ook Goethe inspireerde, aanvangen met een proloog in verzen, waarin hij zijn visie op het theater uiteenzette. De opera dient puur spel te brengen en mag niet proberen de werkelijkheid na te bootsen. In andere geschriften keerde hij zich tegen het verisme van Puccini en de heroïsche stijl van Wagner. Hij poneerde — onder invloed van E.T.A. Hoffman — dat elke voorstelling het karakter van een poppenspel moet hebben; alle valse pretenties van waarachtigheid verdwijnen dan vanzelf.

MUSSCHOOT (Anne Marie), "Het gezin Van Paemel : herkenbaar maar anders", *Dietsche Warande & Belfort*, 132 (1987), nr. 3, pp. 14-17.

Paul Cammermans' filmversie (1986) van *Het gezin van Paemel* werd vrij sceptisch onthaald. Bij het omzetten van het oorspronkelijke drama in filmtaal veranderde de visie op het centrale conflict : Buysse tekende de strijd tussen twee generaties, Cammermans geeft de ervaringswereld van de verschillende personages gestalte, met als gevolg dat boer Van Paemel niet langer de hoofdfiguur is. Het slot werd gemoderniseerd. Buysse's boer Van Paemel, door iedereen verlaten en totaal geruïneerd, schenkt vergiffenis aan zijn opstandige kinderen. De film eindigt met een wraakscène : een jonge Van Paemel schiet de gehate zoon van de graaf

neer.

RASCH (R.A.), "De muziek in de Amsterdamse Schouwburg (1638-1664), *Spiegel Historiae*, 22 (1987), nr. 4, pp. 185-190.

Bij elke voorstelling die tussen het openingsjaar 1638 en 1664, toen de oorlogsomstandigheden een tijdelijke sluiting onvermijdelijk maakten, in de Amsterdamse schouwburg plaatsvond, werd muziek ten gehore gebracht. Voor de musici was een klein kamertje voorzien, links van het trapeziumvormige toneel. De twee trompetters en de tamboer kondigden het begin van opvoeringen, bedrijven en veldslagen aan. De speellieden (een violist, een fluitist en een cellist of gambist) begeleidden de liederen, de reien en de baletten, die soms het nastuk of de klucht aan het einde van een toneelavond vervingen.

ROBOZ (Agnes), "Dansimperium : Nederland", *De Gids*, 150 (1987), nr. 2-3, pp. 189-193.

De Nederlandse danskunst heeft een rijke traditie. In de eerste decennia van de negentiende eeuw bloeide het romantische ballet. Daarna ontstond een vacuum. Tussen de beide wereldoorlogen poogde Yvonne Georgio klassiek en modern ballet te verzoenen. Na 1945 traden sterke persoonlijkheden op de voorgrond. Hans Snoek en het Scapino Ballet dansten voor een publiek van kinderen. Sonia Gaskell stichtte het Nationale Ballet; haar grote voorbeeld was Sergej Djagilev. Het Nederlandse Danstheater richtte zich meer op het moderne Amerikaanse repertoire. Jiry Kylian was er de belangrijkste choreograaf. Het Folkloristisch Danstheater brengt volksdans op een hoog niveau. Daarnaast zijn talrijke kleine ensembles actief. Aan zes scholen wordt dansonderricht verstrekt.

RUTTEN (André), "Lo van Hensbergen. Flamboyant dienaar der schoonheid", *Toneel Teatraal*, 108 (1987), nr. 4, pp. 32-33.

Lo van Hensbergens (1917-1987) toneelloopbaan begon vlak na de tweede wereldoorlog. Hij vertolkte de meest uiteenlopende rollen bij talrijke gezelschappen en was eveneens bedrijvig als regisseur. In 1955 richtte hij samen met zijn schoonvader Louis Saalborn de Stichting Het Zuidelijk Toneel op. Tijdens de Actie Toemaat toonde hij zich vruig verdediger van het traditionele toneel.

SPITHOVEN (Monique), "Muilkorven en handboeien. De Spaanse burgeroorlog in het theater", *Etcetera*, 5 (1987), nr. 17, pp. 31-33.

Na de machtsovername van Franco in 1939 werd elke kritische stem het zwijgen opgelegd. De linkse auteurs Alejandro Casona, Rafael Alberti en Fernando Arrabal werkten in ballingschap. Antonio Burro Vallejo voerde een voorzichtige oppositie in eigen land; vele anderen gingen ondergronds. Pas na de democratisering werd het taboe op politiek theater opgeheven. Onlangs behandelde Fernando Fernan Gomez het thema van de burgeroorlog voor het eerst vanuit de optiek van de republikeinen.

STONE PEETERS (Julie), " 'Things govern'd by words' : Late 17th-Century Comedy and the Reformers", *English Studies*, 68 (1987), nr. 2, pp. 142-153.

Colliers pamflet *Short View of the Immorality and Profaneness of the English Stage* (1698) luidde het begin in van een godsdienstig gemotiveerde theaterhervorming. In zeventiende-eeuwse komedies als *Country Wife* (1675) van Wycherley, *Man of Mode* (1676) van Ethredge en *Way of the World* (1700) van Congreve, valt op dat de taal op zichzelf gaat staan; woorden krijgen voortdurend nieuwe betekenissen in een andere context. De personages zijn meesters in het hanteren van de taal : zij illustreren de macht van het woord en tegelijk ook zijn leegheid. Hun wereldbeeld is ironisch en anti-dogmatisch; elke moraal wordt relatief. Dit beangstigde de religieuze realisten. Zij geloofden in de zuiverheid van de taal — een geschenk van God —, die de mens toelaat de enige en echte realiteit ondubbelzinnig te benoemen.

THIELEMANS (Johan), "Julien Schoenaerts, of het tonen en het zijn", *Ons Erfdeel*, 30 (1987), nr. 2, pp. 222-227.

Julien Schoenaerts is een acteur van Europees formaat : hij toont de emoties door middel van zijn lichaam en proeft als het ware de tekst. Hij debuteerde in de Antwerpse K.N.S., maar trok na enkele jaren naar Nederland. In de eerste helft van de jaren zeventig stakte zijn carrière. Een nieuwe periode begon in 1976. Zijn *Apologie van Socrates* was een subliem solospektakel. De samenwerking met regisseur Walter Tillemans bij Arca leidde een derde fase in. Hij leverde topprestaties in *Kaspar* van Handke en in *Wachten op Godot* en *Eindspel* van Beckett.

THIELEMANS (Johan), "André Laporte, een naam met Das Schloss", *Etce-tera*, 5 (1987), nr. 17, pp. 15-18.

Bij het schrijven van het libretto van *Das Schloss* ging André Laporte uit van de door het existentialisme geïnspireerde toneelbewerking die Max Brod van Kafka's roman maakte. Hij verengde echter de thematiek : K werd een kunstenaar die vergeefs om de erkenning smeekt die hem pas na zijn dood te beurt zal vallen. De parlando-stijl had als gevolg dat de verschillende rollen muzikaal vrij uniform overkwamen; de orkestpartij was beslist sterker. Peter Mussbach regisseerde de creatie in de Munt (december 1986). Met zijn erg eigenzinnige interpretatie bewees hij de componist geen goede dienst.

VAN DEN DRIES (Luk), "Poging tot beweging. Theater vernieuwing in Vlaanderen", *Yanç*, 22 (1986), nr. 131, pp. 9-27.

De moderne Vlaamse theatermakers slopen conventies wat acteerstijl, ruimte en tekst betreft. De jonge acteurs schuwen de overgeleverde techniek en hanteren lichaam en stem als de belangrijkste betekenisdragers. De personages verliezen hun naam, worden karikaturen. Het gebeuren speelt zich vaak af in alternatieve ruimtes, die zo neutraal mogelijk worden gehouden. De scenografie wint aan belang : men experimenteert met de focalisering en het decor wordt een deel van de actie. De auteur is opvallend afwezig : zijn tekst wordt bewerkt, geanalyseerd, gereduceerd

tot fragmenten, geconfronteerd met andere teksten.

VAN DER JAGT (Marijn), "Augusto Boal achterhaald. De fictie van het Forum-theater", *Toneel TEEATRAAL*, 108 (1987), nr. 4, pp. 31-32.

Het Forumtheater van Augusto Boal berust op de onhoudbare idee dat de mens zijn omgeving kan beheersen. Door de toeschouwers de kans te geven in te grijpen in de fictie op het toneel, kunnen ze de illusie krijgen dat de werkelijkheid zich aan hun handelwijze zal aanpassen. De postmoderne ervaring leert echter dat de wereld rondom ons veel complexer is dan we met onze beperkte denkkaders kunnen vatten.

VAN DER PAARDT (Rudi), "Winnaars en verliezers. Het werk van P. Vergilius Maro", *BZZLLETIN*, 15 (1987), nr. 144, pp. 7-14.

Behalve de *Aeneis* en *Georgica* schreef Vergilius ook tien herdersgedichten of *Bucolica*. In de herders Meliboëus en Tityrus, protagonisten van het eerste bucolicon, projecteerde hij zijn ambivalente houding tegenover de verkaveling van akkerland door Octavianus ten voordele van gedemobiliseerde soldaten, wat in 42 v. Chr. in de Povlakte grote sociale onrust veroorzaakte.

WILLEKENS (Cesar), "Hulde aan Lully als componist voor theater en schep- per van de 'tragédie lyrique'", *De Scène*, 28 (1987), nr. 8, pp. 3-4.

De uit Italië afkomstige Jean Baptiste Lully (1632-1687), hoveling van Lodewijk XIV, was de belangrijkste Franse componist van zijn tijd. Hij schreef niet alleen toneel- en balletmuziek voor talrijke stukken van Molière, maar kan ook — samen met de librettist Philippe Quinault — doorgaan als de schepper van een nieuw operagenre, de "tragédie lyrique".

WIND (Th.), "Intochten tijdens de Opstand tegen Filips II (1577-1582)", *Spiegel Historiae*, 22 (1987), nr. 4, pp. 160-164.

In hun verzet tegen Filips II zochten de Staten-Generaal contact met buitenlandse vorsten. Ter gelegenheid van hun "Blijde Inkomste" werd hen door middel van tableaux vivants en liederen duidelijk gemaakt wat de verzuchtingen van de steden waren. Na de Pacificatie van Gent onthaalde men Willem van Oranje als een bevrijder in Brussel en Gent; in tableaux vivants werd hij vergeleken met de bijbelse helden Jozef, Mozes en David. Van Matthias van Oostenrijk, die in 1578 zijn intocht in Brussel hield, verwachtte men dat hij de Nederlandse zaak bij Filips zou bepleiten; hij werd voorgesteld als de Romeinse veldheer Scipio Africanus in zijn strijd tegen Hannibal. In 1581 erkenden de Staten-Generaal Filips niet langer als landheer. De nieuwe vorst, Frans van Anjou, werd bij zijn intrede in 1582 uitgebeeld als de Griekse god Apollo.

II. DRAMATEKSTEN

a. in boekvorm

BOND (Edward), *De oorlog* (deel 1 : *Rood, zwart en onwetend* en *De blikvoermensen*; deel 2 : *Mooie vrede*), oorspronkelijke titel *The War Plays : A Trilogy*, vertaald door Peter Verstegen, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Rotterdam, RO-theater, 1987, deel 1 : 96 p.; deel 2 : 161 p. (ISBN 90-6403-162-2).

BORDEWIJK (Ferdinand), *Verzameld werk, deel 10* (met drie toneelstukken), redactie Pierre H. Dubois en Harry Scholten, 's Gravenhage, Nijgh & Van Ditmar, 1986, 719 p. (ISBN 90-236-6696-8).

BORGESIOUS (Nouna), *Om Eleanor*, naar Virginia Woolf, *The Years*, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Mug met de gouden Tand, 1987, 78 p. (ISBN 90-6403-152-5).

BOURDET (Gildas), *Een pompstation*, oorspronkelijke titel *Une station service*, vertaald door Frans Van Woerden, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Publiektheater, 1987, 118 p. (ISBN 90-6403-150-9).

BRECHT (Bertolt), *Herr Puntila und sein Knecht Matti*, Amsterdam, Stichting Nikos, 1986, 102 p. (ISBN 90-6924-007-6).

CIXIOUS (Hélène), *De naam van Oidipous : zang van het verboden lichaam*, oorspronkelijke titel *Le nom d'Oedipe, chant du corps interdit*, vertaald door Agaath Witterman, Amsterdam, International Theatre Booshop en Rotterdam, Theater Persona, 1987, 119 p. (ISBN 90-6403-153-3).

CLAUS (Hugo), *Suiker*, Amsterdam, De Bezige Bij, 1987 (23), 91 p. (ISBN 90-234-0632-x).

DICKENS (Charles), *Oliver Twist*, bewerkt door Caroline Eves, Amsterdam, Stichting Nikos, 1986, 64 p. (ISBN 90-6924-006-8).

DIDELEZ (Guy), *Geelzucht*, Lier en Almere, Nioba, 1987, 74 p. (ISBN 90-6945-038-0).

FRAYN (Michael), *Wilde honing*, naar Anton Tsjechov, *Platonov*, oorspronkelijke titel *Wild Honey*, vertaald door Peter Verstegen, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Den Haag, Haagse Comedie, 1987, 108 p. (ISBN 90-6403-158-4).

HAENEN (Paul), *Een bijzonder prettig vergezicht*, Amsterdam, Bert Bakker, 1987, 87 p. (ISBN 90-351-0452-8).

HAVEL (Václav), *Largo desolato*, vertaald door Sjoerd De Jong en Kees Mercks, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Publiektheater, 1987, 94 p. (ISBN 90-6403-155-x).

HEIJERMANS (Herman), *Op hoop van zegen*, keerdruk met het gelijknamige scenario van Karin Loomans, Amsterdam, Patty Voorsmit, 1986, 41 p.

IBSEN (Hendrik), *Spoken*, oorspronkelijke titel *Gengangere*, vertaald door Judith Herzberg, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Den Haag, Haagse Comedie, 1987, 87 p. (ISBN 90-6403-157-6).

IONESCO (Eugène), *Rhinocéros*, Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1986 (4), 128 p. (ISBN 90-280-5393-x).

LABICHE (Eugène), *Embrassons-nous, Folleville*, Amsterdam, Stichting Nikos, 1986, 64 p. (ISBN 90-6924-008-4).

MEERT (Hugo), *Neen circus? Ja circus!*, Vereniging van Vlaamse Toneelauteurs v.z.w., 1987, 75 p. (Hedendaags Nederlands Toneel 70).

MUYLAERT (Fred), *Oom Edward heeft het weer*, Vereniging van Vlaamse Toneelauteurs v.z.w., 1987, 39 p. (Hedendaags Nederlands Toneel 71).

Die nacht in Bethlehem, vijf kerstspelen voor kinderen, bijeengebracht en ingeleid door Jan Pieter Son, Amsterdam, Nederlandsche Zondagschool Vereeniging, 1986, 29 p. (ISBN 90-6986-052-x).

O'NEILL (Eugene), *Lange dagreis naar de nacht*, oorspronkelijke titel *Long Day's Journey Into Night*, vertaald door Henri Schmabers, Eindhoven, Zuidelijk Toneel Globe, 1987, 101 p. (ISBN 90-71824-03-9).

OTTEN (Willem Jan), *Lichaam en Blik*, Amsterdam, Toneelgroep Baal, 1986, 50 p. (ISBN 90-71827-01-1).

SARRAUTE (Nathalie), *Wat mooi en Dat daar*, oorspronkelijke titels *C'est beau* en *Elle est là*, vertaald door Joop Van Helmond, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Theater Persona, 1986, 84 p. (ISBN 90-6403-148-7).

SARRAUTE (Nathalie), *Waarom...daarom!*, oorspronkelijk titel *Pour un oui ou pour un non*, vertaald door Anneke Pijnappel, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Toneelgroep Amsterdam, 1987, 101 p. (ISBN 90-6403-156-8).

SCHNITZLER (Arthur), *Het wijde land*, oorspronkelijke titel *Das weite Land*, vertaald door Ger Thijs, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Publiekstheater, 1987, 117 p. (ISBN 90-6403-161-4).

SHAKESPEARE (William), *De storm*, oorspronkelijke titel *The Tempest*, vertaald door Gerrit Komrij, Amsterdam, International Theatre Bookshop en Den Haag, Haagse Comedie, 1986, 103 p. (ISBN 90-6403-151-7).

STRIJARDS (Frans), *Drie toneelstukken (Comedie, Syndicaat der teergevoeligen, Hensbergen)*, Amsterdam, International Theatre Bookshop, 1987, 124 p. (ISBN 90-6403-154-1).

Truwanten, een toneeltekst uit het handschrift Van Hulthem, uitgegeven en toegelicht door een werkgroep van Brusselse en Utrechtse neerlandici, Utrecht, HES, 1987 (derde herziene druk), 155 p. (ISBN 90-6194-346-9).

VAN DE MERWE (Jaap), *De ongelooflijke avonturen van Pieter Jelles (Mr. P.J. Troelstra): een volksopera zonder zanger(es)s(en)*, Amsterdam, Jaap Van de Merwe, 1986, 74 p.

b. in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken.

LORCA (Frederico Garcia), "Zonder titel", oorspronkelijke titel *Comedia sin titulo*, vertaald door Tonny Holtrust, *Etcetera*, 5 (1987), nr. 17, pp. 36-39.

VERMEIREN (Koen), "Geheimen uit de biechtstoel", *Dietsche Warande & Belfort*, 132 (1987), nr. 4, pp. 10-19.